

ЗАПАДЪТ ПО УТЪПКАНИЯ ПЪТ НА ТОТАЛИТАРИЗМА

Д-р Нено Димов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме. Роналд Рейгън: „Свободата не е никога по-далече от едно поколение от изчезване. Ние не я предаваме на децата си чрез кръвта си. За нея трябва да се борим, да се бием, да я защитаваме и на тях трябва да предадем да правят същото“.

За да може да се борим за свободата си, трябва да разпознаваме заплахите към нея. Въпреки че същността не се променя, формите почти винаги са различни. Тоталитарните системи имат едни и същи характеристики. Това са системи с напълно централизирана власт, като политическият, икономическият, социалният и интелектуалният живот са поставени под пълен държавен контрол. За да реализира своите цели, тоталитарната система се нуждае от идеология, която трябва да замени традиционното разбиране за законност с идеологическа оправданост, произтичаща от някаква абстракция. Общите характеристики мога да продължат с изграждането на необходимата за контрола бюрократична система, със свързаната с налагането на идеологията, пропаганда, необходимостта от пълна цензура и най-страшното – терора. Той е повсеместен и непрекъснат, като има както физическо, така и морално измерение.

Тази статия си поставя за цел да разгледа основните направления на съвременната тоталитарна идеология, като се спира най-вече на ЛГБТ+ и частично на подпомагащите зелени политики, като разглежда основни инструменти за налагането ѝ – централизирането на властта, антикапитализма, пропагандата и цензурата.

Ключови думи: демокрация; диктатура; ЛГБТ+; Истанбулска конвенция

Въведение

През XX век се зародиха първите тоталитарни системи. Революцията в Русия през 1917 година наложи комунистическия начин на живот, през 1922 година фашизмът превзе Италия, а единадесет години по-късно, през 1933, националсоциализмът бе предпочетен в Германия. Това става по различен начин. В Русия се води дълга гражданска война, в Италия, точно обратното, за да

избегне гражданската война, кралят предава властта на фашистите и накрая в Германия националсоциалистите печелят изборите за Бундестага¹. Независимо от различните начини, по които са наложени тоталитарните системи, те имат едни и същи характеристики. Това е политическа система която напълно централизира властта (Angelov 2022). Политическият, икономическият, социалният и интелектуалният живот са поставени под пълен държавен контрол, като Държавата е идентифицирана с Партията². Крайната цел е тотално ограничаване и контрол на индивида (Conquest 2000), който, сам по себе си, е без значение. Животът му се приема единствено като функция на някаква цялостна система, насочена към управление в полза на превъзхождаща класа, нация или раса. За да реализира своите цели, тоталитарната система се нуждае от идеология, която трябва да замени традиционното разбиране за законност с идеологическа оправданост, произтичаща от някаква абстракция (Znepolski 2009). Общите характеристики мога да продължат с изграждането на необходимата за контрола бюрократична система, със свързаната с налагането на идеологията пропаганда, необходимостта от пълна цензура и най-страшното – терора. Той е повсеместен и непрекъснат, като има както физическо, така и морално измерение.

Разглеждайки по-конкретно идеологическата база на комунистическата версия на тоталитаризма, трябва да отбележим, че при нея има и някои съществени отлики. Тази идеология се основава на антикапитализъм, обща собственост, егалитаризъм, безкласово общество, класова борба, пролетарски интернационал и интернационализъм. Алтернативната, на тоталитаризма и в частност на комунизма, концепция се основава на традиционния либерализъм (Defty 2003, Siegel 1998).

С оглед нашите разсъждения, трябва да обърнем внимание и на предпоставките за възникването на тоталитарните системи. Вследствие на индустриалната революция голяма част от селското население мигрира към градовете, които предлагат повече възможности за работа. За разлика от селото, градът предлага анонимност и липса на индивидуален подход към гражданите. Това променя коренно традиционните модели за общуване. Към това трябва да добавим и развитието на технологиите, които правят възможен масовия контрол и всеобхватната пропаганда.

И последно – демократичната система не може да е гаранция срещу настъпването на тоталитаризма. Нещо повече, както е случаят в Германия, той може да настъпи именно следвайки демократичните процедури на всеобщото изборително право. Същото се отнася и до обществения договор, който най-често се облича в законовата рамка на Конституцията. Свикнали сме да приемаме този договор като защита на човешките права и определящи рамки, в които хората са свободни от намеса, за да живеят според собствените си предпочитания. В тоталитарните системи също съществуват конституции, но

тяхната легитимност не идва от суверени и автономни граждани. Напротив, легитимността и правилата ѝ произтичат от върховни ценности, които надхвърлят личната свобода и индивидуалните предпочитания. Това не означава, че тази конституция няма надеждни правила, не означава и че върховенството на закона е невъзможно. Но за разлика от случая на свободното общество, при нея терорът е разрешен. В името на въплътени в тоталитарната конституция ценности могат да се изискват индивидуални жертви и дори животът на физически лица, а тези, които не се подчиняват, всъщност нарушават закона, което изисква принуда и терор (Bernholz 1991).

ЛГБТ+ – съвременната тоталитарна идеология

Днес в ЕС в значителна степен наблюдаваме повечето характеристики на тоталитарните режими, и най-вече тези, характерни за комунизма. Няколко са направленията на новата тоталитарна идеология, като започнем с феминистките движения, минем през така нареченото антирасистко движение *black life matters*³, зелените политики и завършим с най-новото – ЛГБТ+⁴. Теоретиците и говорителите на ЛГБТ+ общността въвеждат и използват термина „куиър“, обобщаващ всички хора с нехетеросексуална ориентация. Терминът започва да се използва като политическа концепция след 1980 г., но както при всяка политическа концепция, има предистория. Тя може да се проследи в годините след Втората световна война, когато основно гей и лесбийските движения, и в по-малка степен тези на други сексуални малцинства, стават политически осъзнати. Основната им задача е да лобират за декриминализирането на хомосексуализма. С цел да се избегне негативното звучене на *хомосексуален* през 70-те години на XX век думата се заменя с гей, а десетилетие по-късно – с куйър. Подобно на марксизма, деконструкцията е в основата на научното оформяне и теоретично развитие на „куиър“. Деконструкцията навлиза като метод за оспорване на социалната реалност и политическата намеса в нея. В края на XX век куйър вече е културна и политическа сила, изразяваща гордост и гняв и получаваща решителна подкрепа от влиятелни интелектуалци⁵ (Kornak 2015).

Така за няколко десетилетия от водещо борба за декриминализиране куйър движението се превърна в мощна политическа идеология, водеща до значителна социална промяна. На индивидуално ниво тази промяна доведе до откъсване на пола от биологичната му определеност и налагане на идеята, че всеки може да се възприема и да има усещане за своя собствена полова идентичност. Така формираната обществена група може да претендира, че е преследвана, да настоява за перманентно валидиране и да приема всяка критична дискусия като заплаха. Това превърна тази неголяма общност в „жертва“ и ѝ даде правото да се възприема като морален авторитет. С постигането на повече права тази група претендира за още и още. Ако в началото на

гей движението целта беше повече свобода и независимост от държавата за транссексуалните, то днес е точно обратното – признаване и защита от държавата под формата на регулиране на поведението на всички извън групата (Willams 2020).

Би трябвало в една развита демокрация едно малцинство да не може да упражнява диктат над мнозинството, но това е само на пръв поглед. Всъщност от решаващо значение се оказва активността, зад която обикновено се крие защитата на дадена идеология. Разглеждайки механизма, чрез който активното малцинство налага идеен и политически диктат над пасивното мнозинство, може да видим ясно изразена *асиметрия на избора* (Tabel 2010). Тя се изразява в това, че мнозинството е склонно да се съобразява със спецификите на даденото малцинство, докато обратното не е вярно – малцинството категорично отказва каквото и да е съобразяване с мнозинството. Аргумент в подкрепа на това твърдение е, че водещите морални норми в едно общество, както и гражданските права не са резултат от еволюция на консенсуса, а се налагат от най-непримиримото малцинство тъкмо поради неговата воинстваща нетолерантност, като за това е необходимо само „равномерна географска разпределеност“ на съответното малцинство, което руши социалната система посредством множество „малки“ взривове. Това може да позволи на нетолерантното малцинство да контролира и унищожи демокрацията поради поставения от нея неразумно нисък праг на търпимост (Tabel 2010).

По време на Студената война битката за демокрация се водеше между нейното западнолиберално разбиране и комунизма, залагащ на тоталитаризма. Днес тази битка се пренасочи и е между либералите, подкрепящи идеологиите на нетолерантните малцинства и в последно време особено тези на ЛГБТ+, и консерваторите, пазещи традициите и християнските ценности.

Това противопоставяне придоби най-ясни очертания в дебата за ратифициране на Истанбулската конвенция⁶ (ИК). Тя претендира да наложи мерки за превенция на насилието над жените. Едва ли има здравомислещ човек, който би ѝ се противопоставил. Защо тогава се стигна до толкова ожесточен дебат? Основният проблем е, че целият документ е прерязан с описаната по-горе идеология на нетолерантното малцинство, което иска да я наложи над пасивното мнозинство.

Още в началото, в определенията, които задават рамките на целия документ, се посочва, че под „пол“ се разбират *„социално изградени роли, поведение, дейности и характеристики, които определено общество смята за подходящи за жените и за мъжете“*. Това определение смуцава най-малко с абсолютното си разминаване с даваното от науката биология. Ако се обърнем към Краткия оксфордски речник, ще видим ясна дефиниция, показваща, че *„Полът [...] е характеристика на организмите, специализирани в производството на един от двата вида гамети (полови клетки) – мъжки или женски“*

(Stevenson 2011). Тоест „полът“ се отнася до биологичния статус на дадено лице и означава мъж или жена, момчета или момичета, с ясно изразен анатомичен и физиологичен диморфизъм. Въвеждайки социален пол, ИК иска да наложи хората да бъдат разглеждани не откъм биологичните, а откъм социалните си различия, тоест джендърът означава множество идентичности, които нямат общо с традиционните разбирания за мъжкото и женското. С тази дефиниция ИК отрича науката с нейните доказано установени „роли“, изградени на репродуктивна, а не на социална база. (Все пак пенисът и влагалището не са получени от повтарящи се социални фикции.) Отрича и вековните традиционни разбирания, стъпили на здравия разум – например, че има разлика във формата на тялото (размера на таза или на раменете, плътността на костите и прочее).

Защо тогава Конвенцията иска да въведе друго определение на пола и с какво то ще спомогне за предпазване на жените от насилие? Може би акцентът е само към „жените“ по смисъла на ЛГБТ разбиранията?! Дали всъщност целта не е тяхното обособяване в привилегирована група, превъзхождаща хетеросексуалните жени? И дали не ни се натрапва, че джендър полът е по-ценен от биологичния?! И накрая дали зад претенцията за защита на набор от права не се прокарва поредната антихуманна политическа идеология?

Отговор на този въпрос се дава в следващи текстове на документа. Конвенцията заповядва на държавите, които са я ратифицирали, да „...*предприемат необходимите мерки за ... изкореняване на предразсъдъци, обичаи, традиции ... на стереотипни роли за жените и мъжете*“. Призив за разрушаване на вековните традиции, за изграждане на един нов свят. Помним комунизма, който искаше да сътвори Новия човек, възплъщаващ комунистическите идеали. Джендър идеологията също иска да създаде един нов човек, който да възплъщава джендър идеалите. И макар на пръв поглед да изглежда като алтернатива на тоталитарните идеологии, тя всъщност е абсолютно тоталитарна в стремежа си агресивно и масирано да наложи своите идеи, като отхвърля всяка алтернативна гледна точка.

Подобно на младежките организации на комунистическата система⁷, Конвенцията дава ясни насоки за вграждането на тоталитарна йерархия при децата, включвайки ги навсякъде в образованието. Това дава възможност децата да бъдат манипулирани в годините, преди да са изградили способности за критично мислене, още по-малко – базата от морални ценности. Обучение в нестереотипните роли на пола създава предпоставки за изграждане на нова „мода“, а и за далеч по-проблематични последващи действия.

И пак, както в комунистическата система, Истанбулската конвенция изисква прехвърлянето на отговорността за децата от семейството към неясната отговорност на неправителствени организации. Задължение на страните по Конвенцията „[е да] *признават, насърчават и подкрепят на всички равнища*

работата на съответните неправителствени организации...“, чиято реална цел е да насърчават деца на все по-ранна възраст към медицинска намеса за процедури по смяна на пола. Може ли да се допусне, че деца на предпубертетна възраст могат да вземат решения, водещи до необратими последици?!

Елиминирайки семейството, Истанбулската конвенция делегира права на бездушни институции да внушават на децата идеи, които биха били абсурдни в рамките на нормалната семейна среда. Моето поколение си спомня готовия да предаде родителите си Павлик Морозов⁸.

Джентризмът отхвърля вековните традиции, брак, семейство, религия, морал, култура, образование, европейския хуманизъм, хетеросексуалната норма и прочее. Разпространява се с мощната подкрепа на либералните държави и финансираните от тях неправителствени организации. Това е крайна ляволиберална идеология, която подобно на националсоциализма и комунизма е готова да жертва всичко в името на „Новия“ човек.

Като всяка тоталитарна идеология и тази се нуждае от основните инструменти, каквито са централизиране на властта, пропагандата, цензурата и прочее.

Централизиране на властта

Да започнем с централизиране на властта. ЕС се състои от 27 суверенни държави, които са обединени от определени цели. Връщайки се към началото, през 1951 – 1952 години, след катастрофите на Първата и Втората световна война, идеята е да се създаде икономическа общност, която да има общ пазар, основаващ се на четирите свободи на придвижване, а именно – на стоки, хора, капитали и услуги. Зад това се крие желанието да се изгради ефективно средство за преодоляване на войната, а и като стимул към преодоляване на икономическата ситуация след погрома на ВОВ. Този процес се развива към все по-широка интеграция, която среща естествената си еволюция в приемането на обща конституция. Тя е изработена и предложена на европейските държави през 2004 г. Процесът на приемане не е един и същ в различните държави. В три са обявени референдуми⁹, като в две от тях гражданите гласуват против ратификацията на конституцията, а други отлагат процеса за неопределено време. Най-съществената причина се крие в ясната посока към загуба на суверенитет – европейските структури получават правото на приемат закони, които да са задължителни за страните членки, наречени директиви, както и такива, които да имат пряко и директно действие, наречени регламенти. Това ще има и политическо и икономическо отражение върху всяка държава, но и върху всеки отделен гражданин.

Учени и анализатори обясниха провала на референдумите с твърдението, че гласоподавателите всъщност са били недоволни от националните си правителства. Въведен бе терминът *национални избори от втори ред* (Reif 1980),

с който се обяснява, че политиката на ЕС е твърде сложна и отдалечена от националните избиратели, за да им се позволи да се ангажират с нея смислено (Anderson 1998). Това, само по себе си, вече поставя под въпрос идеята на демокрацията и общото избирателно право. Значително по-задълбочен поглед ще покаже съвсем рационален и обмислен избор, а именно, че гласоподавателите са направили собствен анализ на ползите и разходите от сключването на този обществен договор. Към момента на референдумите ЕС вече е постигнал дълбока икономическа интеграция. Премахването на търговските бариери задълбочава либерализацията на пазара, но тази трансформация води както до печеливши (в повечето случаи големи корпорации), така и до губещи (най-вече средните, малки и семейни предприятия). Естествено е гласуващите да формират мнението си въз основа на оценката дали ще имат полза, или вреда (Gabel 1998a, 1998b). Тук ползи и загуби трябва да се погледнат в по-широк смисъл. В политически план, това може да се разглежда като бягство от отговорност и прехвърлянето ѝ на ЕС (Kritzinger 2003), или корупция (Sanchez-Cuenca 2000). В социален план, може да е загуба на определен модел или размиване на характерни ценности (Qvortrup 2006).

Нека се задълбочим още в проблема. Според някои анализатори голяма част от гласоподавателите отхвърлят конституцията, защото виждат в нея заплаха за своята национална и/или социална идентичност и култура (Brouard 2006). Те възприемат много сериозно тази заплаха, като отчетливо свързват европейската интеграция с имиграцията, което приемат за равносилно на недопустима ерозия на своята национална идентичност.

Трите посочени обяснения имат поне една обща характеристика и тя е противопоставяне на централизацията, независимо дали става дума за политическа, икономическа, културна или комбинация от тях. Попитаните на референдум европейски граждани категорично отхвърлиха този опит за централизация. В рамките на един демократичен процес това би сложило край на развитието в предлагания му вид и би потърсило приемлива следваща стъпка, а защо не и запазване нивото на интеграция за неопределен период. Така би постъпило едно демократично управление, но не и европейските институции.

Пропаганда и цензура

Пропагандата и цензурата са двете страни на един характерен за тоталитаризма инструмент.

Пропагандата има много ясна задача. Тя трябва да установи социален и идеологически контрол и да формира модели за насочване на масовото мислене (Hristov 2018), така че да изгради социални връзки, гарантиращи абсолютната отдаденост на индивида към господстващата идеология, основа на формирането на бъдещото тоталитарно общество. Така пропагандата се явява основен инструмент на социалното инженерство за налагането на тоталита-

ризма. Друга нейна функция е да „убеждава“ в своето превъзходство външните за нея среди, независимо дали става дума за части от обществото, или за чужди държави, неизповядващи идеологията. За целта непрекъснато повтаря точно определени доктрини, като заедно с това трябва да прави всичко възможно да прикрива терора (Kanushev 2017).

Характерно за тоталитарната пропаганда е директното застрашаване на индивида, но тя си служи изключително добре и с не особено ясни и индиректни заплахи и иносказателни намеци срещу всеки, който не приема посланията ѝ. Важен елемент на тази пропаганда е и нейната „научна“ основа. Тя претендира за рационално и научно прогнозиране на бъдещето, без значение колко абсурдно изглежда то. Логическата постройка стъпва на някаква предпоставка, която се приема за аксиоматично вярна. От нея логически се извеждат всички изводи, които се приемат за абсолютни (категоричност, която не може да съществува в реалния свят). Примери за такава „научна“ основа представляват евгениката¹⁰ от края на XIX и началото на XX век, методите на Лисенко¹¹, а в наше време разглеждането на пола от джандър идеологията. Пропагандата заобикаля заплахата от опровержение, като избягва всеки диспут. Вместо това тя вади твърдения от контекста и заменя всеки опит за дебат с идеята, че бъдещето ще докаже истинността на твърдението. Това е в основата на изграждането на един илюзорен свят, който е по-добър и по-пригоден за човешките нужди от съществуващия. В този въображаем свят на хората ще им бъдат спестени трудностите и сътресенията, характерни за реалния живот. С налагане на недоказани факти, с манипулиране на информация и с фалшиви новини пропагандата откъсва мисълта на хората от опита и действителността (Kanushev 2017).

Разбира се, ефективността на пропагандата би била силно ограничена при наличието на алтернативни гледни точки. Цензурата елиминира всяко неудобно и различно мнение. Тя представлява контрол върху свободата на словото, но не само – контролът може да е върху общуването, а и върху всяка друга форма на изява. Независимо дали става дума за лично мнение, научна хипотеза, художествена измислица и прочее, цензурата не допуска алтернатива на наложената идеологическа аксиома и на произтичащите от нея „логически“ изводи.

Двете най-зловещи тоталитарни системи на XX век – комунизмът и националсоциализмът, дават ярък пример и за пропагандата, и за цензурата. Съветският съюз пропагандира комунистически идеи, марксизъм-ленинизъм и съветски начин на живот, като изкривява или фалшифицира информацията практически за всяка сфера на живот. Нацистката пропаганда е насочена към расизма и антисемитизма, идеологията на чистата арийска нация и единния немски народ, като също изкривява и фалшифицира информацията. И двете системи упражняват контрол над журналисти, творци, учени и прочее. И две-

те системи използват цензурата за потискане на свободното слово, мнения и идеи. Човешките изяви, които се считаха за неприемливи, вредни, чувствителни или политически неправилни, или неудобни (некоректни), се преследваха, а последиците варираха от уволнение през изселване, затвор, концлагер и в краен случай смърт.

За либералната демокрация, или по-точно за претендиращите да я използват, е невъзможно да налагат цензура, това би ги поставило в идеологическа невъзможност да обяснят действията си. Нещо повече, това би било в явно противоречие на доктрината, основана на правата на човека и свободата. И все пак цензурата е абсолютно необходима, без нея няма как да се наложи тоталитарната идеология. Решението на този проблем бе намерено във формулировка, наречена *език на омразата*. Под това се разбират езиковите средства, които изразяват отрицателно отношение към „различните“, които са носители на други религиозни, национални, културни и по-специфични субкултурни ценности. Тоест тези езикови средства са определени като вербална агресия, която е в противовес на „политическата коректност“ (Tarasheva 2019). Целта на последната е да установи рамки и правила, които ограничават всяка обществена и социална изява, включително обществения дебат, съобразени с определени етични и морални норми. На практика това въвежда цензура, скрита зад благоприличието на етика и морал, но без да се казва коя точно етика и кой точно морал. Всъщност политическата коректност изисква подчинение на либералните или крайнолевите възгледи по сексуални, расови, религиозни и екологични въпроси (Safire 2008), а утре може да изиска подчинение на националсоциалистическия или комунистическия морал и етика. Добре е да припомним, че политическата коректност се основава на социалистическите идеи от 30-те години на XX век и означава *отговарящ на целите и идеалите на партията* език. Това включва премахване на *вредния* език, посочване на недопустими думи и теми и накрая въвеждането на определения за *приемлив* и *вреден* (Ineva 2016). И всичко това е субективизирано в декодирането на заложените в речта на говорещия цели, или по-скоро в начина, по който *съдникът*, или иначе казано, цензурата ги възприема.

В ЕС виждаме ясно изразени практики на недопустими думи и термини, на правилно и неправилно. Забраната на литературни класики като „Да убиеш присмехулник“, „Чичо Томовата колиба“, „Пипи Дългото чорапче“... много напомнят показното изгаряне на „политически некоректни“ книги в нацистка Германия и комунистическа Русия¹².

И това не е всичко, вече има реално осъдени хора за написаното от тях. Ервин Кеслър е осъден на една година затвор и на голяма глоба, защото издава историческо списание, което има различно от общоприетото тълкуване на събитията. Подобна е и участието на френския историк Робер Фарисон, осъден на затвор заради публикувана негова статия. За своите книги е преследвана

и Ориана Фалачи (Fallaci 2008). Отнети са Нобеловата награда и научните титли на Джеймс Уотсън¹³, защото е изразил научна хипотеза, отнасяща се до генетична връзка между раса и интелигентност. Подобна е съдбата на учени, писатели, спортисти и други, които се оказват политически НЕ-коректни. Изказаните мнения може да не са приемливи, може дори да звучат скандално, но в система, която претендира за демократична и свободна, не могат да се наказват с репресия (терор).

В свой доклад С-Fam¹⁴ съобщава, че генералният секретар на ООН е представил доклад пред Общото събрание, призоваващ за „наказателни преследвания срещу всеки, който критикува теорията за пола, сексуалната ориентация, полова идентичност и дори пола“¹⁵ (Van Maren 2021).

Политическата коректност не е нещо по-различно от насърчаване на лицемерието и лъжата, точно каквото постигаше цензурата при тоталитарните държави.

Антикапитализъм

Капитализмът, в своята основа, е система, която успява да насочи егоистичните интереси в полза на обществото. Разбира се, това е идеализиран поглед, защото всяка система има своите недостатъци, но за да спечели определен човек (егоистичното му желание), той трябва да предложи стока и/или услуга, която да е нужна на другите, и то на цена, на която да е достъпна. Тоест колкото повече хората имат полза от предлаганото, толкова повече предлагащият печели. Вследствие на тези зависимости в държавите, в които тази система започва да работи, се преодолява крайната бедност в значителна степен. Поглеждайки данните за България, през 1991 г. (края на комунизма) БВП¹⁶ на човек е 1268 US\$, докато през 2022¹⁷ г. е 13 974 US\$¹⁸, което е увеличение 11 пъти. И това, при положение че за икономическата система в България в този период не може да се каже, че е чисто капиталистическа.

Основните характеристики на капитализма са конкуренцията, пазарната икономика и натрупването на капитали. Основните критики на тази икономическа система не са насочени към някоя от тези характеристики. Критиките могат да се обобщят в три основни направления: 1) функционални – насочени към кризите, през които преминава; 2) морални – твърдението, че капитализмът се основава на експлоатацията; и 3) – етични – че капитализмът представлява лоша форма на живот (Jaeggi 2016). И трите групи критики имат своята защита, доколкото всяка система минава през кризи, но капиталистическата показва най-добрата жизнеспособност. Пазарът на труда практически елиминира идеята за експлоатация, а поне в материално отношение животът при капитализма изглежда най-пълноценен. А що се отнася до нематериалната страна – там е трудно да се намерят реални и обективни критерии.

И все пак борбата срещу капитализма е постоянна. За справянето с него има четири подхода – разбиване на капитализма, опитомяване на капитализма, съпротива срещу капитализма и бягство от капитализма. Първият подход е класическият революционен път, основан на марксизма и доразвит от Ленин. Вторият е типичният социалдемократичен подход, търсещ укротяване чрез реформи. При третия подход стремежът е към намаляване на вредите от капитализма чрез повлияване на капиталистическия и политическия елит. И накрая, бягството цели изолация от вредното въздействие на тази система (Wright 2016).

Както вече отбелязах, тоталитарната държава не се интересува от индивида извън неговия потенциален принос към някаква обща система. Затова е съвсем естествено един подобен режим да иска да се справи с капитализма, който е насочен основно към индивида. Европейският съюз трудно може директно да се противопостави на капитализма. Както и в горните случаи, подобен подход няма да може да намери идеологически лесно обяснение. За целта се прилагат по-рафинирани методи. Най-директен пример може да видим в подобното на комунистическата периодика бюджетно планиране. Значително по-индиректно борбата е скрита зад различни законодателни промени в икономическата среда. Най-отчетливи са свързаните с екологичните изисквания, които всъщност целят два основни резултата – унищожаване на малките и средните предприятия и цялостна деиндустриализация. Различните потоци на субсидиране на „привилегировани“ икономически сектори и/или предприятия в комбинация с налагането на икономически бариери изкривяват силно пазарната икономика, като вината за това изкривяване се приписва именно на нея. Социалната политика, както за работещите (примерно с въвеждане на минимална работна заплата), така и за трайно безработните (със системата за подпомагане, която не стимулира търсене на работа, а точно обратното), изкривява силно пазара на труда. И далеч не последно, ограничаването и отнемането на базисните, от създаването, свободи за движение (пакта „Мобилност“¹⁹ например) директно рушат основите капиталистическата икономика.

Заклучение

След падането на Берлинската стена в края на XX век изживяхме илюзията, че човечеството, или поне това в Европа, е взело исторически поуки и тоталитарните системи ще останат като тъмен епизод в историята на нашия континент. Реалността ни изправя пред друга действителност. Думите на Роналд Рейгън *„Свободата не е никога по-далече от едно поколение от изчезване. Ние не я предаваме на децата си чрез кръвта си. За нея трябва да се борим, да се бием, да я защитаваме и на тях трябва да предадем да правят същото“* звучат така актуално днес, както в при произнасянето им в каря на Студената война. Но за да може да се борим за свободата си, трябва да разпознаваме заплахите към нея. Въпреки че същността не се променя,

формите почти винаги са различни. Провалът на тоталитарните система на XX век не отказа техните апологети от идеята, а само ги насочи към търсене на нови варианти. Интернационализмът се замени с глобализъм, централизацията на власт се измести на ниво Европейски съюз, пропагандата и цензурата се преименуваха на политическа коректност и език на омразата. Политическите решения се взимат извън демократичните процеси от бюрокрация, която не носи отговорност през избиратели. Икономиката не се ръководи от пазарни принципи, а от идеологическа целесъобразност. А вече се проявяват и форми на терор под формата на „законова“ репресия към инакомислещите. Най-притеснителното е, че подрастващите поколения, както и значителна част от вече активните в Западна Европа приемат случващото се за нормално. Неслучайно явната или не толкова отчетлива съпротива идва от държавите на бившия комунистически блок. Тук нивото на имунитет е по-високо, защото тоталитарната система продължи по-дълго. Но и защото комунизмът не беше заклеймен от западните политици по начина, по който това бе направено с националсоциализма. Липсата на това отчетливо разграничаване още при падането на Берлинската стена, както и отказът на Запада от явен победител от Студената война трябваше да ни подсказват, че тоталитарната система само е предприела тактическо оттегляне, за да се подготви, да се въоръжи с нов инструментариум и да се опита отново да се наложи.

БЕЛЕЖКИ

1. Нацистите са най-голямата партия в немския парламент, но нямат абсолютно мнозинство за самостоятелно правителство. Хитлер успява да стане канцлер на коалиционно правителство, преди да наложи тоталитарния си режим.
2. Под „Партията“ се разбира управляващата тоталитарна партия. В тези режими има забрана за съществуването на други партии.
3. Социално движение, което се противопоставя на расизма и насилието срещу чернокожите.
4. ЛГБТ е съкращение от първите букви на лесбийки, гей, бисексуални и трансджендър хора, като „+“ означава възможност за безкрайно разширяване на вариантите за самоопределяне.
5. В Западна Европа през тридесетте и четиридесетте години на XX век интелектуалният елит е силно привлечен и подкрепя комунизма.
6. Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие.
7. В различните възрастови групи децата в училище бяха обхванати в организации, наречени „Чавдарчета“ на бригадата Чавдар, в която е пребивавал диктаторът Тодор Живков, „Пионерчета“ и Димитровски комунистически младежки съюз, на името на първия комунистически диктатор Георги Димитров.

8. Павел Морозов е описан от съветската пропаганда като герой, предал собствения си баща опозиционер на комунистическата власт.
9. Във Франция (2005), в Нидерландия (2005) и в Обединеното кралство, който не е проведен поради негативния вот в първите две държави.
10. Евгениката е набор от концепции и практики в приложната генетика, целящи подобряване на генетичните качества на група хора. След ужасите на концентрационните лагери на ВСВ е забравена за дълго. Днес нова нейна вариация се развива в ЛГБТ+ направление.
11. Теофим Лиденко е съветски агроном, който създава теория за развитието на растенията, основана на идеология, която, естествено, се проваля.
12. В Русия на XXI век закон от 2012 г. дава възможност за намесата на държавата и на различни активисти да „проверяват“ художествените произведения за спазване на моралните норми.
13. Има Нобелова награда за приноса си към откриването на двойната структура на ДНК.
14. Center for Family and Human Rights – група за застъпничество, основана през 1997 г., за да повлияе на политическия дебат в ООН и други международни институции. По-рано е известен като Католически институт за семейството и човешките права.
15. В конституциите на комунистическите държави критиката към Партията и нейната идеология се определяха като престъпления, за които се носи наказателна отговорност.
16. Брутен вътрешен продукт.
17. Последната година с публикувана информация.
18. Данни достъпни на адрес: https://datacommons.org/place/country/BGR?utm_medium=explore&mprop=amount&popt=EconomicActivity&cpv=activitySource,GrossDomesticProduction&hl=en
19. Законодателство на Европейския парламент, ограничаващо конкуренцията на периферните държави в сектор „Транспорт“.

ЛИТЕРАТУРА

- АНГЕЛОВ, Г., 2022. *Държавност и национална сигурност*, Военно издателство, ISBN 978-954-509-584-9.
- ЗНЕПОЛСКИ, Ив., 2009. *История на Народна република България: Режимът и обществото*. София, „Сиела софт енд паблишинг“, ISBN 978-954-28-0588-5.
- КАНУШЕВ, М., 2017. Социалната (не) съизмеримост между тоталитарна и антидемократична пропаганда, *Критика и хуманизъм*, № 47. ISSN: 0861-1718.

- ТАРАШЕВА, Е., 2019. Език на разделението или език на омразата, *НБУ, Годишник Чужди езици и култури*, № 2. ISSN 2603-4204.
- ФАЛАЧИ, О., 2008. *Силата на разума*. МаК (Rizzoli).
- ХРИСТОВ, Ч., 2013. *Институционализиране на пропагандата. Етапи. Пропаганден модел*, достъпно на адрес: <http://www.newmedia21.eu/analizi/institutsionalizirane-na-propagandata-etapi-propaganden-model/>.
- ЯНЕВА, П., 2016. Политическата коректност в лингвистиката, *Media Linguistics International Scientific Journal*, ISSN 2312-0274.

REFERENCES

- ANDERSON, CH. J., 1998. When in Doubt, Use Proxies: Attitudes toward Domestic Politics and Support for European Integration. *Comparative Political Studies*, vol. 31, no. 5, pp. 569 – 601, ISSN: 1552-3829.
- ANGELOV, G., 2022. *Durjava i nacionalna sigurnost*, Voenno izdatelstvo, ISBN 978-954-509-584-9.
- BERNHOLZ, P., 1991. The Constitution of Totalitarianism, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, vol. 147, no. 3, pp. 425 – 440; ISSN 09324569.
- BROUARD, S., & TIBERJ, V. 2006. The French Referendum: The Not So Simple Act of Saying Nay, *Political Science & Politics*, vol. 39, no. 2, ISSN 1537-5935.
- CONQUEST, R., 2000. *Reflections on a Ravaged Century*, W. W. Norton & Company ISBN 0393320863, p. 74.
- DEFTY, A., 2003. *Britain, America and Anti-Communist Propaganda 1945 – 1953: The Information Research Department*, Routledge, ISBN 9780714683614.
- FALLACI, O., 2008. *The Force of Reason*. Rizzoli.
- GABEL, M. J. 1998b. Economic Integration and Mass Politics: Market Liberalization and Public Attitudes in the European Union, *American Journal of Political Science*, vol. 42, no. 3, ISSN:1540-5907.
- GABEL, M., 1998a. Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *Journal of Politics*, vol. 60, no. 2, ISSN 1468-2508.
- HRISTOV, CH., 2013. *Institucionalizirane na propagandata. Etapi. Propaganden model*, available at: <http://www.newmedia21.eu/analizi/institutsionalizirane-na-propagandata-etapi-propaganden-model/>.
- IANEVA, P., 2016. Politicheskata korektnost v lingvistikata, *Media Linguistics International Scientific Journal*, ISSN 2312-0274.
- JAEGGI, R., 2016. What (if anything) is wrong with capitalism? Dysfunctionality, exploitation and alienation: three approaches to the

- critique of capitalism, *The Southern Journal of Philosophy*, vol. 54, ISSN 2041-6962.
- KANUSHEV, M., 2017. Socialnata (ne) saizmerimost mejdu totalitarnata i antidemokrati`na propaganda, *Kritika i Humanizam*, vol. 47, ISSN: 0861-1718.
- KORNAK, J., 2015. *Queer as a Political Concept*, Unigrafia Helsinki, ISBN 978-951-51-0562-2.
- KRITZINGER, S., 2003. The Influence of the Nation-State on Individual Support for the European Union, *European Union Politics*, vol. 4, no. 2, ISSN: 1741-2757.
- QVORTRUP, M., 2006. The Three Referendums on the European Constitution Treaty in 2005. *The Political Quarterly*, vol. 77, ISSN1467-923X.
- REIF, K. & H. SCHMITT, 1980. Nine Second-Order National Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results, *European Journal of Political Research*, vol. 8, no. 1, pp. 3 – 44, ISSN 1475-6765.
- SAFIRE, W., 2008. *Safire's Political Dictionary*, Oxford University Press, ISBN 9780195340617.
- SÁNCHEZ-CUENCA, I., 2000. The Political Basis of Support for European Integration. *European Union Politics*, vol. 1, no. 2, ISSN: 1741-2757.
- SIEGEL, A., 1998. The Totalitarian Paradigm after the End of Communism: towards a theoretical reassessment, *Brill*, ISBN 978-90-04-45765-2.
- STEVENSON, A. et al., 2011. Concise Oxford English Dictionary, *Book & CD-ROM Set*. OUP Oxford, p. 1302, ISBN 978-0-19-960110-3.
- TABEL, N. N., 2010. The Black Swan. *Random House Trade Paperbacks*, ISBN-13 978-0812973815.
- TARASHEVA, E., 2019. Ezik na razdelenieto ili ezik na omrazata? *NBU, Godishnik Chudi ezici i kulturi*, vol. 2. ISSN 2603-4204.
- VAN MAREN, J., 2021. *UN report suggests criminalizing criticism of LGBT ideology*, достъпно на адрес: <https://thebridgehead.ca/2021/10/12/un-report-suggests-criminalizing-criticism-of-lgbt-ideology/>.
- WILLIAMS, J., 2020. *The Corrosive Impact of Transgender Ideology*. London: Civitas, ISBN-1912581086.
- WRIGHT, E.O., 2016. *Varieties of Anti-capitalism. How to be an Anti-Capitalist for the 21st Century*, New York: Verso. ISBN 1788736052.
- ZNEPOLSKI I., 2009. *Istoria na Narodna republika Bulgaria: Rejim i obshtestvo*. Sofia, „Siela soft end publishing“ ISBN 978-954-28-0588-5

THE WEST ON THE BEATEN PATH OF TOTALITARISM

Abstract. Ronald Reagan: “Freedom is never more than one generation away from extinction. We didn’t pass it to our children in the bloodstream. It must be fought for, protected, and handed on for them to do the same...”.

In order to fight for our freedom, we must recognize the threats to it. Although their essence does not change, their forms are almost always different. Totalitarian systems have the same characteristics. These are systems with completely centralized power, with political, economic, social and intellectual life placed under complete state control. In order to realize its goals, the totalitarian system needs an ideology that must replace the traditional understanding of legality with an ideological justification derived from some abstraction. The general characteristics can be further described with the construction of the bureaucratic system necessary for control, with the related imposition of ideology, propaganda, the need for total censorship and the most terrible – terror. It is ubiquitous and continuous, having both a physical and a moral dimension.

This article sets out to examine the main directions of modern totalitarian ideology, focusing mostly on LGBT+ and partly on supporting green policies, looking at the main tools for its imposition – the centralization of power, anti-capitalism, propaganda and censorship.

Keywords: democracy; dictatorship; LGBT+; Istanbul Convention

Dr. Neno Dimov

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: dimov.neno@gmail.com